
Tankemodeller

FORSIDEBILDET

Foto Ø. Larsen 2002

Den greske kolonien Akragas på Sicilia, nå italienske Agrigento, fostret filosofen Empedokles (ca. 494 – ca. 434 f.Kr.). Hans navn er knyttet til læren om de fire elementer, grunnprinsippet for hvordan verden er bygd opp: luft, ild, jord, vann . Elementene kan blande seg på ulik måte på grunn av to motsatt virkende krefter, tiltrekning og frastøtning, symbolisert ved kjærlighet og hat. Alt etter som disse kreftene skifter i styrke, forandrer verden seg kontinuerlig.

Forsidebildene viser de fire elementene (Ar, Fogo, Terra, Agoa) slik de er illustrert ved hjelp av blåglaserte fliser ved universitetet i Évora i Portugal, sannsynligvis i perioden 1744 – 49. Universitetet der ble opprettet i 1550-årene. De gamle bygningene, som fortsatt er i full bruk i undervisningsøyemed, er

overdådig utsmykket med fliser, blant annet slik at dekorasjonene i auditoriene symboliserer fag som undervises der. I en trappeoppgang er det et sted under en kuppel der fire korridorer møtes. Intet er da mer naturlig enn at allegoriske bilder av de fire elementene står overfor hverandre akkurat som i tankemodellen, slik bildet her i teksten viser.

Læren om elementene fikk stor og varig gjennomslagskraft. Den fikk paralleller på mange områder, blant annet i medisinen. Tilsvarende de fire elementene har vi der, i samme rekkefølge: blod, gul galle, sort galle, slim. Dette ble grunnlaget for humoralpatologien, læren om hvordan man mente at sykdom kan skyldes feilaktig balanse mellom disse fire kroppsvæskene, en balanse som da må gjenopprettes. Selv inn på 1800-tallet, da medisinen tok til å moderniseres for alvor, kunne man fortsatt finne behandlingsmetoder der tanken bakom var å redusere mengden av den kroppsvæske man mente det var for mye av, igjen i samme rekkefølge: årelating og koppesetting ved for mye blod, brekkmidler ved oppkast, avføringsmidler ved diaré og hostemidler ved for mye slim.

I dag tenker vi annerledes, og har kunnskaper som forteller at i hvert fall deler av de gamle medisinske behandlingsprinsippene må ha gjort vesentlig mer skade enn gagn. Likevel hadde altså tankemodellen levedyktighet i mer enn to tusen år.

Hva kan vi lære av dette?

Blant annet at når det er behov for å tenke nytt, kan det være nødvendig å tenke helt nytt – å rokke ved tenkemåter som er så inngrodde og fastlagte at de simpelthen er blitt som en del av naturen rundt oss.

ØivindLarsen

Publisert: 30. oktober 2002. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 24. juni 2026.